

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

доктора мистецтвознавства

Роготченка Олексія Олексійовича

на дисертацію

Шолухи Олександра Миколайовича

**«Миргородська школа мистецької кераміки в художній культурі
України кінця ХІХ – першої третини ХХ століття»,**

подану на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства за
спеціальністю 26.00.01 – теорія та історія культури

Дисертаційне дослідження О. М. Шолухи, присвячене Миргородській школі мистецької кераміки кінця ХІХ – першої третини ХХ століття розглянуте на тлі художньої культури України, безперечно, є актуальним, оскільки досі не було написано жодної комплексної синтетичної праці про цей провідний центр художніх силікатів України, твори якого доби модерну – ар деко вирізнялися винятковими естетичними властивостями з-поміж інших аналогічних мистецьких шкіл свого часу – Коломиї, Львова, Межигір'я, Одеси тощо.

Олександр Миколайович Шолуха вперше спробував розглянути період фундації цього закладу в річищі калейдоскопу видатних особистостей, що долучилися до формування його мистецького «обличчя», розкрив значення діяльності представників Полтавського губернського земства в започаткуванні першого фахового художнього закладу в Миргороді, досягнув культуротворчі особливості освітньо-просвітницької діяльності цього осередку в цілому для краю.

Адже з появою тут низки визначних майстрів пензля, технологій виготовлення кераміки (пічне випалювання та розробка рецептури маси), фахівців в галузі формотворення посуду, скульптури, сакрального начиння, архітектурно-будівельної кераміки, аксесуарів, сувенірів, дизайнерів з унікальних технік декорування виробів (починаючи від укриття їх перламутром, цирування по золоту, нанесення гільйоше, французької техніки рельєфного оздоблення кольоровими пастами пат-сюр-пат до ефектарних і

потічних полив, по красі і складності рівних лишень абрамцевським у Підмосков'ї або Жолнаївським в Угорщині), загальний рівень культури місцевих керамістів та фарфористів за кілька десятків років перевершив всі можливі сподівання та вийшов на рівень провідних європейських мистецьких центрів.

В цей час Миргородський навчально керамічний заклад, спочатку як ХПШ – Художньо-промислова школа, згодом як технікум та інститут, увійшов у трійку найбільш розвинутих і конкурентноспроможних учбових інституцій Східної України, що мали власні виробничі потужності, та були здатні сформувавши фахівця широкого мистецького діапазону на всі «чотири октави». І розгляд цієї роботи сфокусований саме на художньому відділенні цієї інституції (адже діяли ще технічні – теплотехніків, теплофізиків, технологів керамічної промисловості), що існувало рівно від 1896 до 1933 років.

Тоді його напрацювання були обезцінено представниками керівництва галузі з Москви, де робився наголос, що у Наддніпрянській Україні на той час було відкрито п'ять подібних центрів з художніми навчальними закладами – у Києві, Харкові, Одесі, Миргороді та Межигір'ї, а у Росії лишень два – у Москві та Ленінграді.

Зрозуміло, що висновки по цій ситуації, яка набувала характеру політичної, адже кожний локальний регіональний мистецьких центр формував не лише висококваліфікованого митця, а й широко ерудовану, розвинуту особистість із певними вольнодумними поглядами на советсько-великоросійську доміанту та з орієнтацію на корінну місцеву традиційну культуру – від музично-пісенної, фольклорно-етнографічної до формотворчої, мистецько-художньої у галузі кераміки.

Таким чином, результати діяльності Опанаса Сластьона, який допомагав подружжю Климента Квітки – Лесі Українки здійснювати фонографічні записи під час експедиції Філарета Колесси на Наддніпрянську Україну 1908 року, що була здійснена задля збереження традиційного

кобзарського та лірницького репертуару за підтримки Наукового Товариства ім. Тараса Шевченка у Львові; Івана Українця, що поєднав кращі напрацювання Миргородського навчально-керамічного закладу та провідного в Україні Баранівського заводу елітарного високохудожнього фарфору доби останніх власників Гріпарі; Василя Кричевського, що вніс свою лепту видатного митця-архітектора Києва до програм Миргородської школи кераміки; Юхима Михайліва, котрий був єдиним в Україні художником-символістом з сінестезією – баченням музики в кольорі, аналогічною даруванню Мікалоюса Чюрльоніса у Прибалтиці, та багатьох інших майстрів, що долучилися до формування у Миргороді центру розвитку духовної культури та мистецьких технологій, які вийшли на високий європейський рівень і гідно репрезентувалися в окреслений відрізок часу на виставках за кордоном, довгий час намагалися замовчувати і нівелювати.

Особливо варто відзначити значущість мистецької колекції бісквітної скульптури (близько 20 копій, виготовлених на Імператорському фарфоровому заводі з творів відомих скульпторів А. Адамсона, М. Блістанова, Ф. Гордєєва, Е. Фальконе) та поповнила музей у Миргородському навчально-керамічному закладі, започаткування та наповнення бібліотеки книжками з історії мистецтва різних країн світу, зокрема орнаментів, художніх технологій виготовлення кераміки провідних світових центрів, як-то Майсен, Берлін, Севр, Відень, Стаффордшир багатьма мовами, що й досі перевертає уяву.

Важливим також було відкриття на базі інституції музею кращих досягнень кераміки краю, що впливало на підвищення регіональної культури населення та випрацьовувало власні «камертон» і «тональність» місцевої школи народної та професійної кераміки у діапазоні від гончарських макітр штибу традиційних опішнянських із орнаментами, котрі апелювали до барокового монастирського гаптування-золотошвейництва до меццо-майолікових ансамблів вишуканих іконостасів.

В цілому варто зазначити, що Олександр Миколайович Шолуха багато окресленого й іншого матеріалу ввів до наукового обігу вперше, адже опрацював значущу джерельну базу, дані місцевих, обласних і столичних архівів та навіть дрібних газетних публікацій краю початку ХХ століття, звідки зміг почерпнути унікальні дані, розпорошені в часі та за географією.

В цілому, не применшуючи зроблене автором за темою дисертаційного дослідження, варто зауважити, що робота виконувалася О. М. Шолухою самостійно упродовж дев'яти років, що відчувається за кількістю напрацьованого матеріалу, у тому числі безпосередньо на базі Миргородського художньо-промислового коледжу імені М. В. Гоголя Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка (понад 7 останніх років), і набула характеру завершеної самоцінної праці, яка підводить підсумок під майже десятилітніми пошуками, однак варто висловити кілька побажань та зауважень.

Так, не дивлячись на великий обсяг викладеного матеріалу (201 сторінка основного тексту), він структурований непропорційно. Значну частину від цього масиву займає перший розділ, у якому власне історіографії приділено аж 50 сторінок. З одного боку це начебто недолік (хоча решта понад 150 сторінок дозволили автору розкрити й інші питання свого дослідження, поставлені у завданнях на початку), а з іншого можна зазначити, що опрацьовані літературні джерела критично, і по кожному виокремлено суттєві хиби подачі, неправдиві дані та свідчення, й здійснено упорядкування фактів по хронології з архівними даними.

Тому можна вважати, що це зауваження носить більше характер умовного та слугує радше побажанням у майбутньому враховувати пропорційну складову композиції наукового твору, яким є у даному випадку дисертація, подана на присудження наукового ступеня кандидата наук з 26.00.01 – теорії та історії культури (галузь знань – мистецтвознавство).

Наступне зауваження стосується структури дослідження, що включає пункт 1.1 під назвою «Історіографія». Останніми роками у різних радах по

захисту дисертацій часто цей підрозділ намагаються окреслити ширше, зазначаючи в назві широту охопленої у дослідженні проблематики. Приміром, формулюючи як назву штибу «Еволюція теоретичних уявлень про середовищний музей як феномен сучасних культурних індустрій» (дисертація, захищена Г. Ю. Новіковою 2019 р. у Харківській державній академії культури). Чи не вважаєте Ви, що подібна назва могла б більш ємно охарактеризувати вектор напрямку здійснених Вами під час роботи над дисертацією досліджень?

Третє зауваження стосується такого вислову, як «гоголяни» (зустрічається неодноразово, як у дисертації, так і в авторефераті) по відношенню до виучеників означеного навчально-керамічного закладу у Миргороді. Варто уточнити, Олександр Миколайовичу, як Ви вважаєте, чи правомірна така назва, і якщо Ви її вводите вперше, то, будь-ласка, охарактеризуйте це поняття та надайте йому визначення.

Загалом можна стверджувати, що обраний інструментарій дослідження, кількість апробацій (чотирнадцять) та якісне наповнення нововведеними пам'ятками, що аналізуються в тексті та представлені у широкому ілюстративному ряді дослідження у вигляді додатків на близько двохста сторінках, свідчать про величезну пророблену роботу та сформованого науковця, здатного розкрити мету і завдання дослідження у його висновках, що відповідають широкій науковій новизні.

Робота складається з чотирьох розділів, дванадцяти підрозділів, висновків, переліку літературних джерел та п'яти додатків. Окрему значущість з-поміж всього напрацьованого матеріалу мають аналітичні таблиці, представлені як візії здобутків у галузі кераміки окремих визначних особистостей краю, викладачів конкретних майстерень школи-технікуму-інституту та виробництва при ній у галузі банку форм і декору першої третини ХХ століття.

В цілому варто відзначити, що з урахуванням наукової новизни отриманих результатів, ступеню апробації та обґрунтування наукових

положень і висновків, можна стверджувати, що дисертація **Шолухи Олександра Миколайовича «Миргородська школа мистецької кераміки в художній культурі України кінця XIX – першої третини XX століття»** відповідає вимогам ДАК МОН України, що висуваються до кандидатських дисертацій, пп. 9, 11, 13 «Порядку присудження наукових ступенів» (від 24 липня 2013 р. № 567, зі змінами) та паспорту обраної спеціальності, а її автор заслуговує на присвоєння наукового ступеня кандидата мистецтвознавства за спеціальністю 26.00.01 – теорія та історія культури.

Головний науковий співробітник
відділу теорії та історії культури
Інституту проблем сучасного мистецтва
Національної академії мистецтв України,
заслужений діяч мистецтв України,
доктор мистецтвознавства

О. О. Роготченко

Підпис п. *Роготченко О.О.* засвідчую.
Старший інспектор
відділу кадрів ІІСМ НАМ України